PREHISTORIA

Prehistoria to umowny okres przed wynalezieniem .....

Chronologia:

epoka kamienia (2,6 mln lat p.n.e. – ok. 1800 p.n.e.)

- paleolit (2,6 mln lat p.n.e. – ok. 8300 p.n.e.)
- mezolit (ok. 8300 p.n.e. – ok. 4500 p.n.e.)
- neolit (ok. 4500 p.n.e. – 1800 p.n.e.)

epoka brązu (ok. 4000 – ok. 1100 p.n.e.)

epoka żelaza (ok. 1200 p.n.e. – VI w. n.e.)

Cechy sztuki prehistorycznej:

● funkcja: rytualna, kultowa, magii łowieckiej
● tematyka: zwierzęta, sceny polowań, figurki kobiece (typ Wenus paleolitycznej, bogini-matki)
● brak dbałości o ukazanie detalu, choć w malarstwie zwierzęta ukazywano realistycznie, wprowadzano modelunek i różnicowano natężenie plam barwnych oraz wykorzystywano kształt podłoża w celu uzyskania iluzji przestrzeni
● w malarstwie: kontur wypełniony kolorem
● perspektywa kulisowa i skręcona
● **hipertrofia** (wyolbrzymienie wybranych fragmentów ciała)

Pięściaki to …….

…….

Wenus z Hohle Fels

Czas powstania …….

Materiał …….

Funkcja …….

Wenus z Willendorfu, ok. 30 tys. lat p.n.e.

Miejsce ekspozycji …….

Materiał: ……

Funkcja: ……

Główne cechy rzeźby: …….

……

……

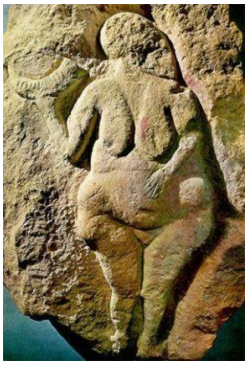

Wenus z Laussel, 25000 lub 19000 p.n.e.

Opis i symbolika: ……

……

……

……

Bogini Matka z Çatalhöyük (Turcja), neolit (ok. 5500-6000 pne.)

naga postać kobieca z wypalonej gliny, siedząca między podłokietnikami z kocimi głowami. Powszechnie uważa się, że przedstawia korpulentną i płodną boginię-matkę w trakcie porodu siedzącą na tronie, który ma dwa podpórki na ręce w postaci głów kotów (lwicy, lamparta lub pantery). Figurka mogła pełnić funkcję talizmanu lub przedstawiać potomkinię rodu.

Figurki kobiece z terenów Polski (Śląsk Opolski, Wilczyce, Branice, Modlnica, Racibórz, góra Ślęża)

skaczący koń na miotaczu kościanym – relief znajdujący się w Muzeum Starożytności Narodowych w Saint-Germain-en-Laye we Francji

Ochra to ……

……

Wymień narzędzia i materiały, którymi posługiwał się człowiek do tworzenia malowideł w jaskiniach:

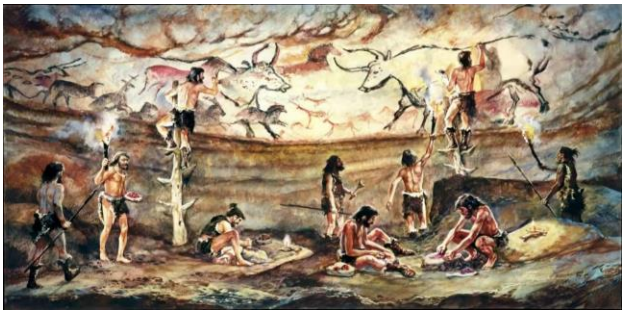

……
……
……
……

Malowidła w jaskini Lascaux [lasko], datowane na lata …….

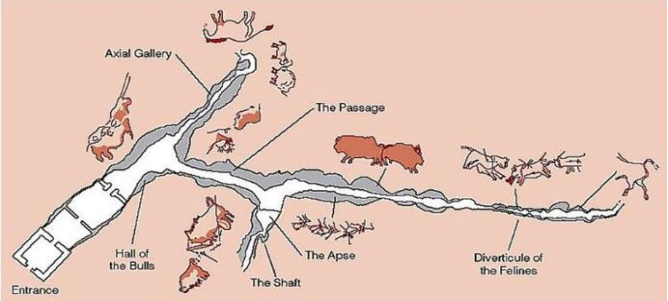

Na widok Lascaux, wybitny archeolog ks. Henri Breuil wykrzyknął: “To **Kaplica Sykstyńska prehistorii**!". Na bazie rytuałów myśliwskich podtrzymywanych przez plemiona australijskie, afrykańskie i Ameryki Północnej, wysnuto domysły na temat celu tworzenia malowideł naskalnych. Ernst Gombrich wskazuje m.in. na ich oddziaływanie magiczne.

Sala byków

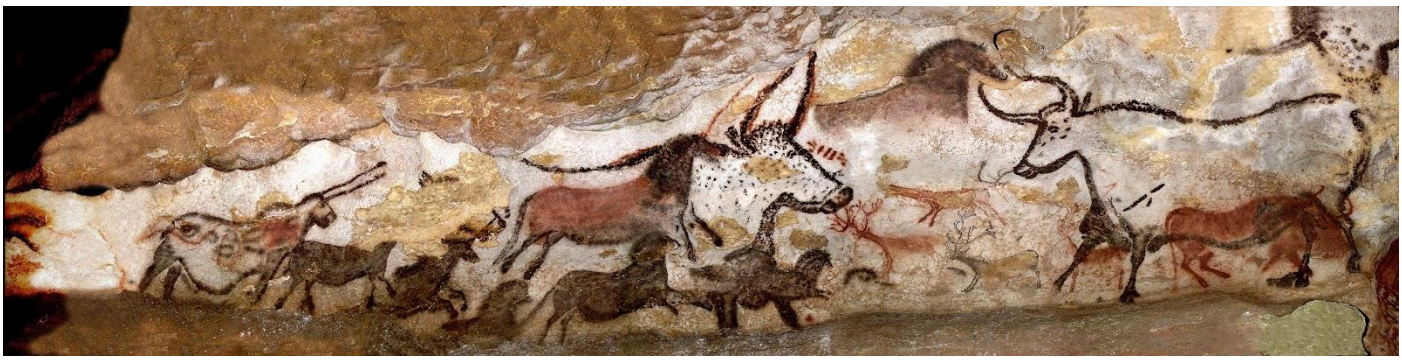

Na biało-kremowych ścianach oprócz 11 przedstawień różnej wielkości byków i krów, odnajdujemy głowy i pomniejszone sylwetki 17 koni, 6 pomniejszonych jeleni i niedźwiedzia, osobliwe zwierzę o dwóch długich rogach, zwane jednorożcem, a także figury geometryczne oraz znaki w postaci kropek, kresek i haczyków. Wapienne ściany przesłania cienka warstwa mlecznych kryształów kalcytu. To one nadają ciałom byków biało-kremową barwę. Z pomocą ciepłych odcieni brązów, czerwieni, żółcieni oraz czerni, podkreślone zostają cechy anatomiczne zwierząt. Receptury farb odzwierciedlają zdolności techniczne prehistorycznych artystów. Ich skład regulowany jest lokalnym występowaniem określonych minerałów. Spoiwem roztartych lub rozgniecionych pigmentów była woda. Artyści stopniowali barwy stosując nakrapianie i szrafowanie, czyli nakładanie barwników w postaci cienkich gęstych równoległych lub krzyżujących się kresek. Czarne plamki, kropki i kreski sierści, roztarcie pigmentu na nogach, szczegółowy malunek rogów i grzywy u dwóch pierwszych byków, wskazują, że mogą być one tworzone przez tego samego artystę. Farby nanoszono palcami, pędzlami z szczeciniastej sierści lub mchu do malowania m.in. puszystych końskich grzyw. Jedną z często stosowanych technik było również rozpylanie z wykorzystaniem szablonów ze

zwierzęcych skór. Odnalezione w Lascaux puste, zabarwione kości pozwalają przypuszczać, że były one używane do rozpryskiwania barwników. W ten sposób powstały m.in. około 2 metrowej długości ciało otwierającego jaskinię zwierzęcia o dwóch rogach, korpusy i głowy koni tworzących 9 metrowy czarny fryz. Rogi zwierzęcia oraz linie końskich grzbietów, brzuchów i nóg zostały namalowane pędzlem. Rozmieszczanie zwierząt na różnych wysokościach i na różnych płaszczyznach, to zabieg, który potęguje doznanie głębi.

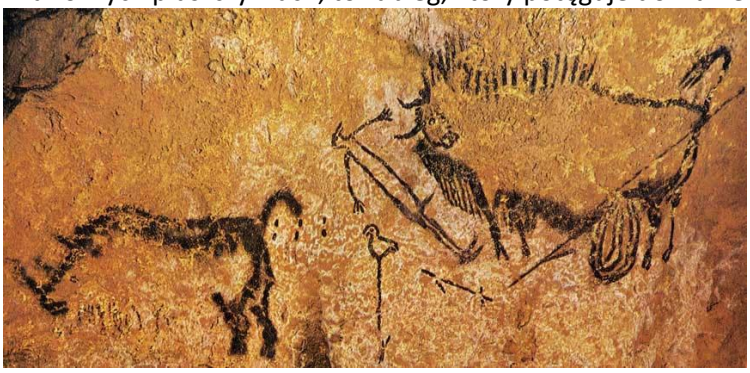

tzw. *„Studnia martwego człowieka":* na biało-kremowej ścianie czarne zarysy postaci. Studnia jest jedynym miejscem w Lascaux, gdzie ukazany został wizerunek człowieka. Cechuje go geometryzacja ciała. Głowa ukazana z profilu. Konturem zarysowany ptasi dziób, oko zaznaczone czarną kropką. prosty tułów, długie nogi i stopy. Poziomą kreską od krocza do biodra zaznaczone zostało przyrodzenie mężczyzny. Ramiona rozrzucone na boki. Pod ręką z lewej, na długim kiju kontur ptaka zwróconego lewo. Po prawej duży byk z raną w brzuchu. Z niej wypływają dwie pętle jelit i zwisa długa włócznia. Głowa byka z wystawionymi do ataku krótkimi rogami jest mocno pochylona. Nozdrza zaznaczone ciemną plamą. Zjeżone kreski grzywy, sterczący ogon. Krótkie nogi o szerokich udach. po lewej zarysowana linia grzbietu i głowa nosorożca. Na nosie wygięte kreski rogów.

Wymień cechy formy artystycznej tyowe dla przedstawienia prehistorycznego i określ funkcję malowidła:

- ……
- ……
- ……
- ……

Malowidło z jaskini Altamira w .....[kraj]

Kilkanaście żubrów, jelenie, sarny, konie i koziorożce oraz znaki geometryczne, malowane w trzech kolorach: czerwień, czerń i fiolet. Artysta wykorzystał naturalną rzeźbę skalną, jej wybrzuszenia i załamania, malując na nich sylwetki żubrów w różnych pozycjach: klęku, skoku, upadku. Całe przedstawione stado żubrów znajduje się w ruchu. Sprawia wrażenie stada zatrzymującego się w pędzie przed postacią 12-metrowej łani namalowanej na najbardziej oddalonej płaszczyźnie. Jaskinia została odkryta w 1879 przez ……

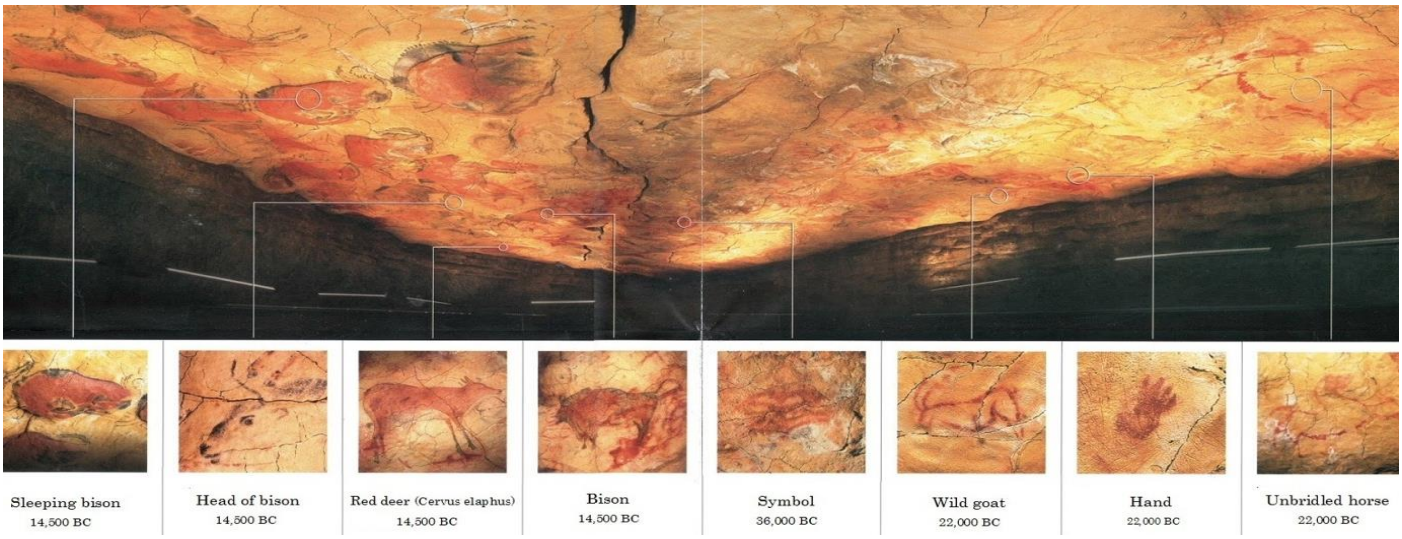

Jaskinia Chauveta [szoweta]:

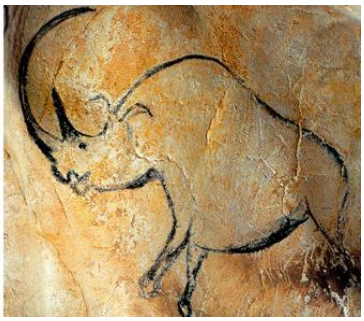

W gliniastym podłożu zachowały się odciski stóp ludzkich oraz niedźwiedzi jaskiniowych, a także ślady ognisk. Brak śladów pożywienia i obróbki narzędzi wskazuje, że jaskinia nie pełniła funkcji mieszkalnych, służąc jedynie jako sanktuarium.

Na ścianach jaskini znajdują się wykonane czarną i czerwoną farbą wizerunki zwierząt, a także odciski dłoni ludzkich i znaki punktowe. Malowidła odznaczają się wysokim poziomem artystycznym i realizmem. Wśród ponad 300 przedstawień zwierząt uwieczniono m.in. mamuty, niedźwiedzie, lwy i nosorożce włochate. Wśród malowideł znajduje się także antropomorficzny wizerunek żubra, a także najstarsze znane na świecie przedstawienie sowy.

Jaskinia Trois Frères [truła frer]

Większość rytów i malowideł naskalnych datowana jest na około 14 tysięcy lat temu. Dominuje przedstawienie triady zwierzęcej żubr-koń-renifer, choć przedstawiano także tury, jelenie, mamuty, koziorożce, niedźwiedzie, lwy i ptaki. W niektórych salach znajdują się odciski punktowe i negatywy ludzkich rąk. W najgłębszej części jaskini, tzw. sanktuarium, znajduje się słynny wizerunek „czarownika", człowieka odzianego w skórę jelenia. Postać tę interpretuje się jako świadectwo wyobrażeń religijnych łowców paleolitycznych.

Tassili Wan Ahdżar (Algieria) na Saharze

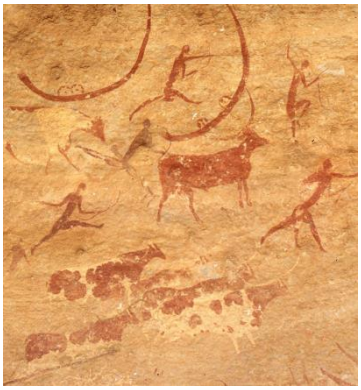

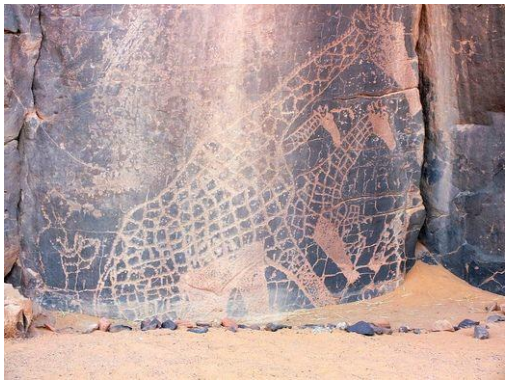

Sztuka naskalna Tassili n'Ajjer objawiła się oczom Zachodu dopiero w latach 30-tych XX wieku, kiedy w rejon ten dotarli francuscy legioniści. Jeden z nich, niejaki podporucznik Brenans wykonał w latach 1933-1940 liczne szkice i notatki, które przekazał do Muzeum w Algierze, skąd trafiły następnie do słynnego francuskiego prehistoryka księdza Henri Breuil'a. Uważa się, że na terenie Tassili n'Ajjer może znajdować się nawet 15 tys. malowideł i rytów, ulokowanych przeważnie w schroniskach skalnych. Przypuszcza się także, że najstarsza sztuka naskalna tego regionu może pochodzić sprzed co najmniej 10-12 tys. lat.

Inne przykłady rzeźby i malarstwa prehistorycznego:

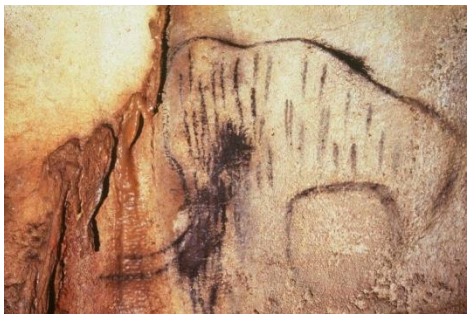

Pech Merle

Ariege

Argentyna (Santa Cruz)

Wyjaśnij pojęcia:

Artefakt: .....

.....

Petroglif: .....

.....

Ćwiczenie

Opisz, w jaki sposób uzyskano ekspresję w widocznym malowidle byka z Lascaux (ok. 15000 p.n.e.)

……

……

……

……

……

Człowiek najpierw zaczął rzeźbić (30.000 pne), nieco później malować (20.000 pne), a najpóźniej stworzył obiekty, jakie można zaliczyć do historii architektury (9.000 pne). Na podstawie drobnych znalezisk możemy odtworzyć formę pierwszych ludzkich siedzib mieszkalnych - mezolitycznych **szałasów** wykonanych z gałęzi i krytych skórami zwierząt. Podstawą ścian takich szałasów były rzędy kamieni tworzących podmurówkę. Pierwsze znane nam budowle to neolityczne obiekty świątynne w **Göbekli Tepe** i Nevali Çori (ok. 9-8.000 pne) na pograniczu dzisiejszej Turcji i Syrii, oraz nieco późniejsze mury w **Jerycho** w Palestynie (ok. 8.000 pne).

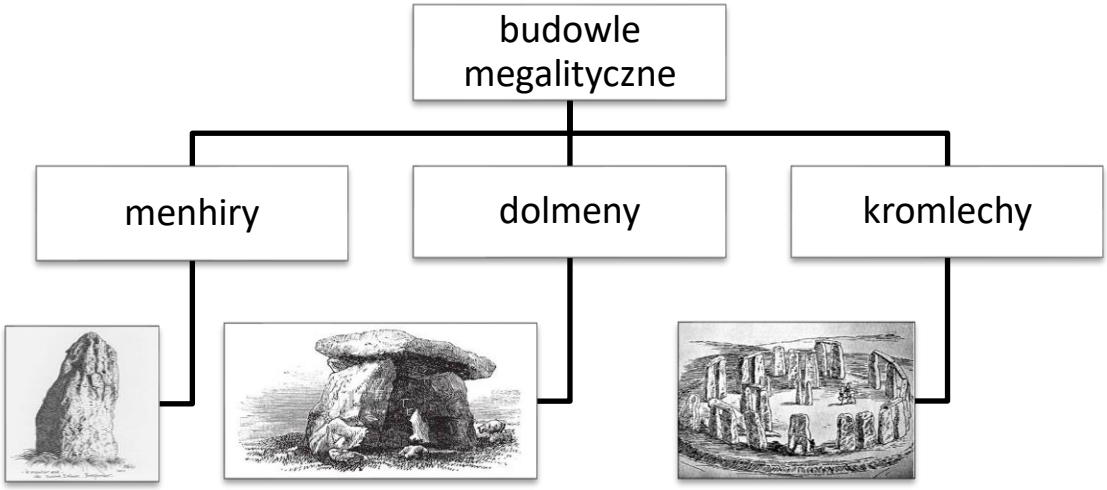

Menhir to ……

……

……

……

Aleja menhirów w Carnac, Bretania, Francja

Jest to największe skupisko megalitów na świecie. Posągi i aleje megalityczne w Bretanii to 4000 - 5000 kamieni na powierzchni ok. 4 km. Przypuszcza się, że było to prehistoryczne obserwatorium astronomiczne. Druga teoria dopatruje się w tym zwykłego cmentarzyska.

Dolmen to ……

……

……

Dolmen Pedra Gentil w Vallgorguina w Hiszpanii

Kromlech to ……

……

……

……

Informacje o Stonehenge (Świątynia Słońca), Anglia, ok. 3000-1600 p.n.e.

„W stadium pierwszym, ok. 3200 r. p.n.e., była to prymitywna okrągła fosa z wałem ziemnym, otaczająca pojedynczy, umieszczony w środku kręgu drewniany słup. W następnym tysiącleciu budowlę poddano całkowitej przebudowie: wzniesiono podwójny krąg ze sprowadzonych z daleka głazów z charakterystycznym niebieskawym nalotem siarczanu miedzi oraz zbudowano coś w rodzaju ziemnej alei prowadzącej ku najbliższej rzece. Istnieją niezbite dowody, że całość usytuowano, kierując się położeniem Słońca, ponieważ w dniu letniego przesilenia dla obserwatora znajdującego się w środku kręgu, Słońce wstaje dokładnie ponad znajdującym się na zewnątrz głazem zwanym Kamienną Piętą (...). Zaledwie dwieście lat później niedokończoną jeszcze budowlę rozebrano, zastępując wcześniejszą konstrukcję zewnętrznym pierścieniem z bloków szarego piaskowca. Otaczał on wewnętrzny krąg w kształcie podkowy, wzniesiony z mniejszych głazów, pogrupowanych w układach po trzy (na dwóch pionowych poziomo nałożony trzeci). Wreszcie, ok. 1600 r. p.n.e. błękitnawe głazy powróciły do łask i znalazły się z powrotem na dawnym miejscu”.

Norman Davies, *Wyspy*. Historia, Kraków 2003

Pełniło funkcję …….

……

Grób korytarzowy w Newgrange (Irlandia):

Opis i funkcja: …….

……

……

……

Jedną z największych i najlepiej zachowanych osad neolitycznych jest **Çatal Hüyük** (czyt. czatal hijik), w dzisiejszej Turcji, sprzed 10–8 tys. lat (na rysunku jej rekonstrukcja).

Wysuszone na słońcu skóry i obszyte materiały znakowane były kamiennymi lub drewnianymi stemplami (1). Przedmioty odnalezione na dziedzińcu, takie jak zniszczone narzędzia czy kości zwierząt, sugerują, że pełnił on funkcję śmietnika (2). Aby lepiej chronić domy przed atakami wrogów, wejścia sytuowano w ich dachach. Prowadziły do nich drabiny, które umożliwiały także bezpieczną komunikację między budynkami (3). W spiżarni znajdowały się gliniane pojemniki na żywność oraz miejsce do przechowywania zboża (4). Ciała zmarłych pozostawiano na zewnątrz do momentu ich całkowitego rozkładu. W pomieszczeniach piwnicznych zakopywano już tylko kości nieboszczyków (5). Większa część podwórka przeznaczona była na stajnię oraz pomieszczenia dla owiec i kóz. Mięso tych zwierząt, obok pszenicy i jęczmienia, stanowiło podstawę diety mieszkańców (6). Ściany domu, niekiedy wsparte drewnianymi podporami, zbudowane były z ulepionych z błota i trawy, wysuszonych na słońcu cegieł. Belki przykryte trzciną tworzyły dach. Cały budynek – ściany i dach – pokrywano mułem. Wnętrza mieszkalne tynkowano, malowano i dekorowano (7). Część mieszkalną stanowiły dwa pomieszczenia. Na środku głównej sali usytuowane było palenisko; wokół niego znajdowały się piec do przygotowywania posiłków oraz siedziska dla mieszkańców. Druga izba przeznaczona była na kuchnię i spiżarnię (8). Niektóre pomieszczenia miały cechy świątyń religijnych. Świadczą o tym znajdujące się w nich platformy przypominające ołtarze oraz dekoracje o obrzędowym charakterze.

Na malowidłach i płaskorzeźbach często pojawiał się motyw byka, będącego symbolem płodności; w pomieszczeniach umieszczano również figurki wyobrażające boginię-matkę. Ściany zdobiono również przedstawieniami sępów pożerających człowieka, co odnosiło się prawdopodobnie do rytuałów pogrzebowych (9).

Podaj informacje o prezentowanej na zdjęciach osadzie w Biskupinie:

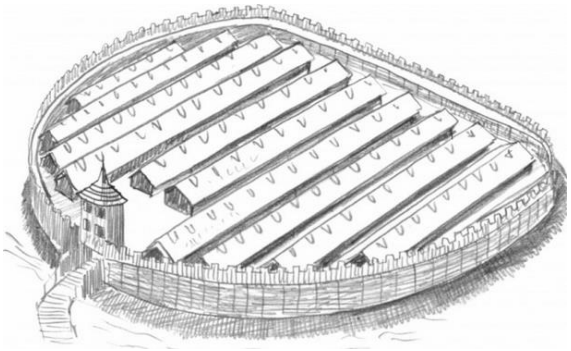

Czas powstania ……

Opis osady ……

……

……

Przyczyny opuszczenia osady ……

……

……

Wyjaśnij pojęcia:

Kurhan (tumulus) to ……

……

Architektura sepulkralna ……

……

Rekonstrukcja jednego z najstarszych znanych siedlisk człowieka prehistorycznego – chaty wykonanej z kości mamuta w Meziriczi na Ukrainie, 15–13 tys. lat p.n.e.

Naczynie ceramiczne znalezione w Vaux-et-Borset w Belgii

Ceramika zaczęła rozwijać się w neolicie. Naczynia zdobiono rytami i odciskami uzyskiwanymi przy użyciu grzebienia lub sznura. Dekoracje układały się w pasowe ornamenty geometryczne.

***Kultura złocka (ok. 2800-2500 r. p.n.e.)**

To społeczność znana głównie ze znalezisk grobowych, które występują na niewielkim obszarze wyłącznie na Ziemi Sandomierskiej. Jej centrum osadnicze znajdowało się w Złotej koło Sandomierza. Fenomen tej kultury polega na łączeniu w sobie cech kilku kultur: amfor kulistych, ceramiki sznurowej, ceramiki promienistej i pucharów lejkowatych, dlatego określana jest mianem kultury synkretycznej. To niezwykłe połączenie cech doprowadziło do wyodrębnienia się ludności z niespotykanymi nigdzie indziej elementami kultury materialnej i duchowej, m.in. z charakterystyczną, pięknie zdobioną ceramiką.
Występujący na naczyniach ornament w postaci linii falistych, odciśniętych cienkim sznurkiem, a także odciski stempelków, układające się w motywy „festonowe" i geometryczne (koła współśrodkowe i z promieniami, krzyże), nasuwają skojarzenia ze słońcem i być może mają związek z kultem solarnym.

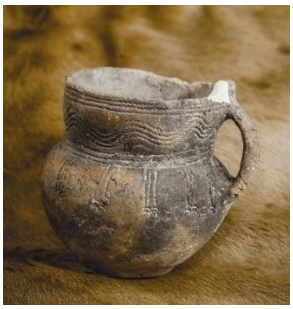

Praca domowa

Wyjaśnij pojęcie: kultura pomorska

……

……

……

……

……

……

……

MEZOPOTAMIA

W IV tysiącleciu p.n.e. na Bliskim Wschodzie powstawać zaczęły pierwsze miasta, co było jednym z najważniejszych wydarzeń w dziejach ludzkości. Przełom ten nazywamy **rewolucją urbanistyczną**. Niezwykła żyzność gleb Mezopotamii i terenów położonych nad Nilem sprawiła, iż powstawały nadwyżki żywności, co pozwoliło części ludności na porzucenie rolnictwa i zajęcie się handlem oraz rzemiosłem. W ten sposób powstały pierwsze miasta. Aby usprawnić funkcjonowanie administracji i gospodarki najpierw w Mezopotamii, następnie w innych rejonach Bliskiego Wschodu powstawać zaczęło **pismo**. W centrach pierwszych miast znajdowały się zazwyczaj świątynie bóstwa opiekuńczego, do którego, jak wierzyli ludzie neolityczni należała cała okolica. Za pośredników między ludem a bogami uważani byli kapłani, którzy byli jednymi z najważniejszych osób w społeczeństwie. Oni to organizowali prace polowe, gromadzili zapasy jedzenia, odpowiedzialni byli za gospodarkę. Natomiast za wojsko, politykę zagraniczną, budowę kanałów irygacyjnych odpowiedzialni byli królowie. W czasach neolitu każde miasto było bowiem samodzielnym, niezależnym ośrodkiem państwowym, w którym rządził osobny władca. Do miasta należały także okoliczne tereny oraz najbliższe wioski. Społeczność tworzącą państwa, miasta oraz znającą pismo nazywamy cywilizacją. Pierwsze cywilizacje narodziły się na Bliskim Wschodzie, m.in. w Mezopotamii, Egipcie i Izraelu i wkrótce dały początek nowym, np. greckiej czy rzymskie, jednak należy pamiętać, że niezależnie od nich powstało także wiele innych, np. cywilizacja chińska czy cywilizacje amerykańskie (Majów, Inków, Azteków i innych ludów indiańskich).

Słowo „Mezopotamia” tłumaczymy jako .....

Główne cywilizacje mezopotamskie tworzą Sumerowie, ...

.....

Głównych odkryć archeologicznych dokonali: Leonard Woolley (Ur) i Andre Parrot (Mari).

Społeczeństwo Mezopotamii

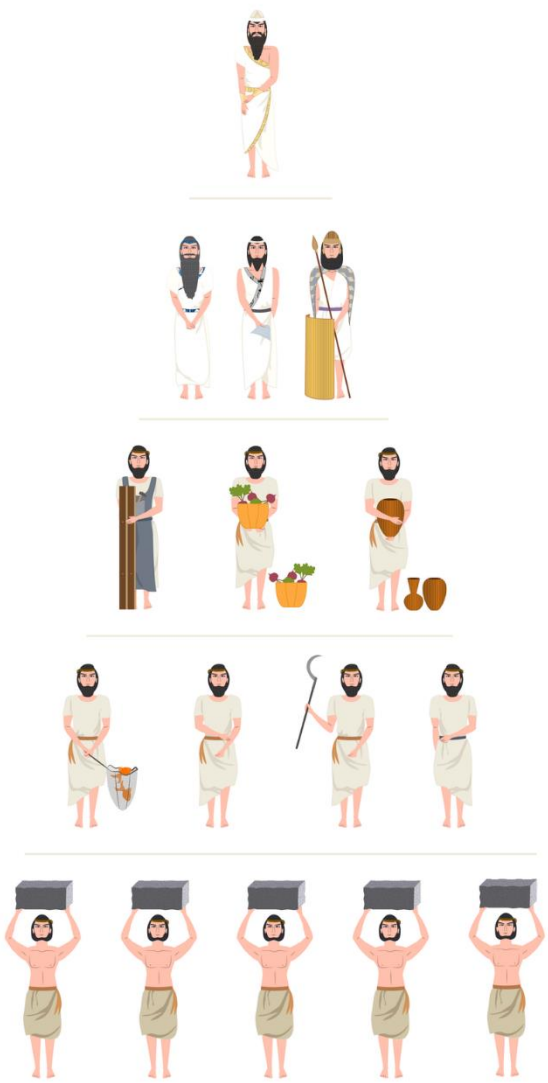

Najliczniejszą grupą społeczną w miastach-państwach Mezopotamii byli **wolni, pełnoprawni obywatele**. Należeli do niej właściciele wielkich posiadłości ziemskich i osoby sprawujące władzę (królowie, kapłani, urzędnicy, dowódcy wojskowi), a także bogaci chłopi, rzemieślnicy oraz biedota miast i wsi.

Zamożnymi ludźmi byli często rzemieślnicy i kupcy, ponieważ handel stanowił ważną gałąź gospodarki w Mezopotamii. Choć kraina ta miała bardzo żyzne ziemie, brakowało tu surowców naturalnych, nawet tak podstawowych jak drewno czy metale.

Niżej sytuowała się **ludność zależna**, która – w obawie przed utratą wolności – szła na służbę u wysoko postawionych obywateli. Większość ludności zależnej stanowili **chłopi**, którzy uprawiali ziemię w królewskich, świątynnych i prywatnych majątkach ziemskich, oraz w podobny sposób funkcjonujący **rybacy**. Dopiero z czasem pojawili się wolni rolnicy, którzy najmowali się do pracy za wynagrodzenie.

Najsłabszą pozycję mieli **niewolnicy**, zazwyczaj usługujący w domach arystokracji, urzędników czy kapłanów. Wielu z nich pochodziło z górskich plemion spoza Mezopotamii. Byli kupowani lub trafiali do niewoli jako jeńcy wojenni.

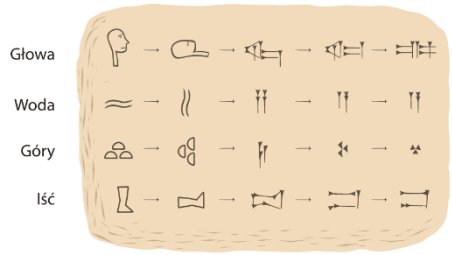

Pismo klinowe

Chronologia:

Okres sumeryjsko-akadyjski (ok. 3750 - ok. 2025 p.n.e.)

Asyria (2025 p.n.e. – 612 p.n.e.)

Babilonia (ok. 1894 – 529 p.n.e.)

Cechy sztuki mezopotamskiej:

- wykorzystanie cegły jako materiału budowlanego
- wykształcenie oryginalnej formy świątyni – zigguratu
- wykorzystanie barwionej i glazurowanej cegły jako dekoracji
- pojawienie się reliefów o tematyce animalistycznej, scen batalistycznych i polowań
- wykorzystanie w rzeźbie inkrustacji i mozaiki

Sumerowie:

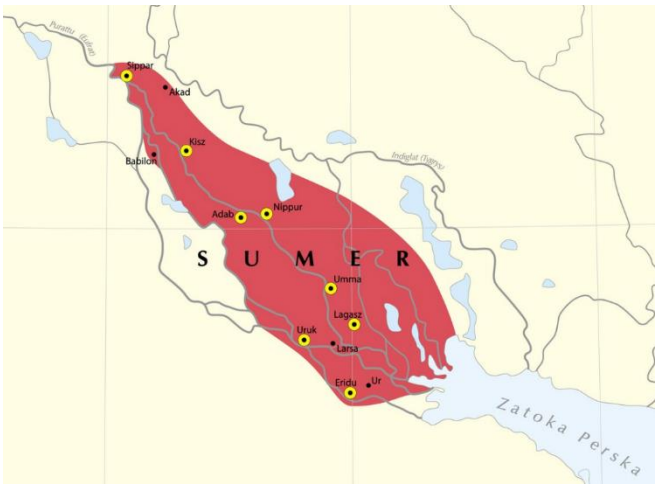

Sumerowie byli starożytnym ludem, którego pochodzenie do końca nie jest znane. Rozkwit ich kultury datowany jest na rok około 4500 p.n.e. na terenie dzisiejszego Iraku.
Sumerowie mieli dość zaawansowaną cywilizację z własnym, wyszukanym językiem i systemem pisania. Posiadali oni także ogromną wiedzę na temat naszego Układu Słonecznego, astronomii oraz matematyki. Do dziś korzystamy z ich wiedzy i systemów matematycznych oraz sposobów obliczania czasu i kalendarza. Oprócz ich zaawansowanego języka i ogromnej świadomości na temat kosmosu cywilizacja Sumerów wykorzystywała także nowoczesne metody rolnicze. Ponadto ten starożytny lud umiał wytwarzać cegły i budować z nich piramidy.

Skomplikowany był także ich system religijny, do którego wliczały się setki bogów i obrzędów. Każde miasto stworzone przez Sumerów miało własnego boga, który miał nad nim czuwać. Prace archeologiczne prowadzone przez lata na terenie dawnych sumeryjskich miast pozwoliły na odkrycie glinianych tabliczek. O sumeryjskich bogach wiele powiedziała tabliczka gliniana znaleziona w Nippur. Według tej tabliczki istoty podobne do człowieka władały Ziemią. Istoty te były określane mianem bogów, którzy mieli prawo do podróżowania po niebie. Zgodnie z mitologią sumeryjską Anu (który był bogiem bogów) uważał, że praca, którą wykonywali bogowie była dla nich zbyt wielka i ciężka. Jego syn Enki zaproponował ideę stworzenia człowieka, który pomoże im w pracy. Enki oraz jego siostra Ninki współpracowali ze sobą, by ten pomysł wprowadzić w życie. Według Sumerów jeden z bogów został złożony w ofierze, a jego ciało i krew zmieszano z gliną. Tak oto stworzono pierwszego człowieka – na podobieństwo bogów. To ciekawe, że Sumerowie uważali, że człowiek został stworzony na obraz Boga. Podobnie było w innych krajach biblijnych. Co ciekawe pierwszy człowiek został stworzony w raju, który przedstawiony był jako ogród bogów. Uważa się, że znajdował się on gdzieś pomiędzy rzekami Eufrat i Tygrys. Pierwsi ludzie stworzeni przez Enki i Ninki byli niezdolni do reprodukcji. Zostało to później przez nich zmodyfikowane, co bardzo rozgniewało Enili – boga, będącego bratem Enki i Ninki. Rozpoczęło to konflikt między bogami.

Ziggurat (zikkurat) to ……

……

……

Funkcja: ……

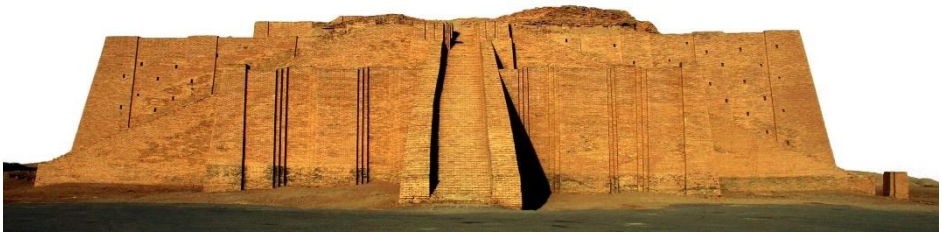

Ziggurat z Ur

Inspiracją do budowy zigguratów była wiara, że bogowie zamieszkują szczyty gór. Zigguraty miały je symbolizować. Niektórzy badacze uważają, że były one pierwowzorem biblijnej wieży Babel. Każdy ziggurat był siedzibą innego boga. Zigguraty były litymi budowlami, nie było w nich żadnych pomieszczeń. Obok wznoszono magazyny, kompleksy świątynne i pałac.

Posążek Gudei z Luwru

Kim był Gudea? ……

……

……

Cechy formy artystycznej rzeźby: ……

……

REFORMY GUDEI

- Przywrócenie dawnego znaczenia świątyń w życiu społecznym
- Wspieranie rozwoju handlu
- Budowa świątyń
- Budowa nowych kanałów i zwiększania areałów zasiewów
- Sadzenie sadów i zakładanie winnic

Pochodzący sprzed 4500 lat cmentarz w Ur pozostawał miejscem pochówku przez prawie pięćset lat. Najsławniejszy fragment cmentarzyska, określony przez Woolley'a jako "Królewskie grobowce", pochodzi z okresu Trzeciej Dynastii, ok. 2600-2500 pne. Pośród 1800 pospolitych grobów, zawierających szczątki prawie 2000 zmarłych pochodzących z "prostego ludu", znajdowało się szesnaście "królewskich" grobów ze szczątkami ludzi z wielkiego orszaku, co sugeruje akt zbiorowych ludzkich ofiar, dokonany z poświęcenia i bez przymusu. Muzycy i żołnierze, dworzanie i służba towarzyszyli swym królom i królowym w zaświaty. Najwspanialsze i najpiękniejsze dzieła sztuki sumeryjskiej odnalezione zostały przede wszystkim w "królewskich grobowcach". Na ich bogactwo składały się wymyślnie ozdobione diademy, rytualne złote sztylety, puchary ze złota i srebra, alabastrowe misy, złote naczynia, tysiące małych paciorków z lazurytu, osobiste ornamentacje, złote szpile do włosów i amulety, pierścienie i naszyjniki, głowy byków ze szczerego złota zdobiące drewniane harfy i liry, mozaikowe płyty, tabliczki pisma klinowego, hełmy i dzidy, "sanie" i rydwany, konie i woły, złota statuetka barana złapanego w zaroślach i ofiarne pożywienie.

Wśród odkrytych grobów jednym z najcenniejszych jest miejsce spoczynku damy, małżonki królewskiej bądź kapłanki, która w uroczystych dniach świątynnych występowała jako bogini Inanna, o imieniu Szubad - zwana była równiez Puabi. Prochy królowej spoczywały w resztkach drewnianej trumny, w ręce włożono jej złoty kubek. Jej głowę zdobiła mistrzowsko wykonana biżuteria. Wokół peruki owinięta była długości 8 m przepaska, którą zdobiły wykonane z metalu liście i kwiaty. Całość przetknięta była paciorkami z lapis-lazuli i krwawnika, opadała na czoło misternie wykonanymi kółkami. Na czubku przymocowano wysoki grzebień ze złota, zakończony trzema rozetami. Kobietę zdobiły kolczyki w kształcie półksiężyca.

Królewska Lira z grobowca Damy Puabi. Sumeria, 2600-2350 pne. Muzeum Brytyjskie, Londyn.

Grobowiec Damy Puabi, określany jako "kanał śmierci" zawierał szczątki kilkudziesięciu dam dworu w królewskich strojach, wyposażonych w regalia. Dostępu do grobowca "strzegło" pięciu mężczyzn uzbrojonych w miedziane sztylety. Nadworny muzyk-harfista (lub harfistka), "siedzący" w dolnym rogu grobu, swym graniem – zgodnie z okrutnym obyczajem – nadal uprzyjemniał drogę, którą duch boskiej królowej zmierzał do krainy cieni. Tuż obok znajdowały się dwa drewniane przedmioty stanowiące obudowę instrumentów muzycznych.

Sztandar z Ur, British Museum

Tematyka przedstawień: ……

Technika dekoracji – **inkrustacja**, czyli technika polegająca na ……

……

……

Funkcja: ……

……

Cechy kompozycji: ……

……

……

……

Perspektywa hierarchiczna (ideowa, intencjonalna) polega na tym, że ……

……

Baran w zaroślach

Reminiscencja ofiary Abrahama

Stela sępów - pomnik z wapienia o wysokości ok. 1,80 m, pochodzący z ok. 2450 roku p.n.e., znaleziony w Girsu, do naszych czasów przetrwał we fragmentach. Stela z dwustronnym przedstawieniem figuralnym i opisem zwycięstwa Eanatuma, władcy sumeryjskiego miasta-państwa Lagasz, nad sąsiednim miastem-państwem Umma. Znajduje się obecnie w zbiorach Luwru.

Tematyka przedstawień: ……

……

……

Akadyjczycy:

Stela Naram-Sina

Upamiętnia ……

Opis: ……

……

……

……

……

Autor nieznany, *Głowa z Niniwy*, ok. 2400-2300 r. p.n.e.

Wysokość 37 cm, odlew z brązu i miedzi na wosk tracony

Głowa jest częściowo pozbawiona uszu. Puste, migdałowe oczodoły prawdopodobnie były inkrustowane drogocennymi kamieniami. Znaleziona w Niniwie - dawnej stolicy imperium asyryjskiego, Głowa akadyjskiego władcy jest zachowanym fragmentem posągu, który przedstawiał prawdopodobnie Sargona Wielkiego lub jego wnuka Naram-Sina. Pomimo cech idealizacji wizerunku jest przykładem realistycznego portretu. Kunsztowność oddanych detali podkreśla królewski majestat. Precyzję rzeźby uzyskiwano odlewaną z brązu techniką na wosk tracony, wzorowaną na rzeźbach sumeryjskich. Misterna rzeźba włosów na hełmie wzorem naśladuje hełm jednego z wczesnych władców sumeryjskich - Meskalamduga. Przypuszcza się, że dzieło ograbili Medowie i Babilończycy, którzy w 612 roku napadli na Niniwę. W myśl zwyczaju stosowanego przez wroga oczodoły władcy zostały pozbawione wypełniających je inkrustacji.

Babilończycy:

Najazd Elamitów około 2000 roku p.n.e. położył kres rozwojowi sztuki sumeryjskiej. Imperium III dynastii z Ur - podobnie jak miasto Ur - legło w gruzach. Sumer i Akad podzieliły się na wiele miast-państw. Jednym z nich był Babilon. Władający nim od około 1792 r. p.n.e. amorycki król Hammurabi podbił inne miasta i stworzył imperium babilońskie. W sztuce i kulturze, okres po upadku imperium III dynastii z Ur charakteryzował się dużymi wpływami semickimi i nowymi trendami, które później zyskały miano sztuki babilońskiej.

Centrum religijne Babilonu: Ziggurat Etemenanki i Wielka Świątynia Marduka-Esangila

Miasto Babilon należało do najbardziej prężnych ośrodków Mezopotamii, ich zjednoczenie było dziełem wielkiego przywódcy Hammurabiego, który panował w latach 1792 – 1750 p.n.e., zaś ekspansja cywilizacyjna Babilonu trwała mniej więcej półtora wieku, później mieszkańcy ulegli naporowi wojowniczych plemion, m.in. Hetytów z Anatolii. Ostatni okres sztuki babilońskiej przypada na dominację Kasytów, którzy przejęli wiele elementów cywilizacji zajętych obszarów.

Stela z Kodeksem Hammurabiego:

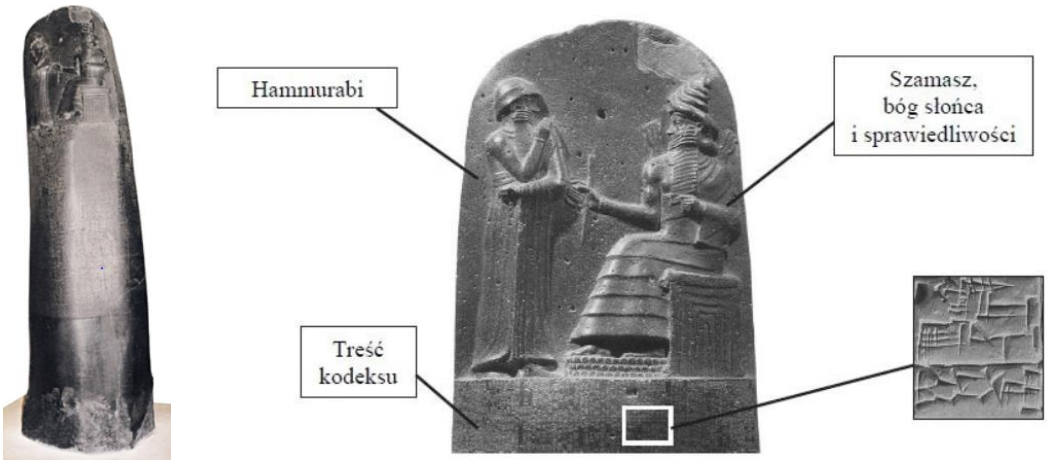

Miejsce ekspozycji steli: ……

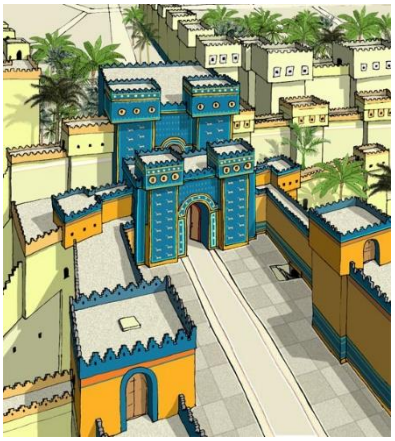

Brama bogini Isztar - brama w Babilonie, wzniesiona za panowania króla Nabuchodonozora II i poświęcona była bogini Isztar. Była ona północną bramą miasta, otwierającą tzw. drogę procesyjną, która ciągnęła się aż do świątyni boga Marduka. Obiekt tworzyły w zasadzie dwie bramy połączone przejściem, czyli był to tzw. **obiekt bramny**, składający się z czterech wież na planie kwadratu, zwieńczonych krenelażem, który zresztą był również na murach łączących wieże. Taka konstrukcja miała swoje konkretne, obronne cele i wynikała m.in. z techniki obrony przejścia umieszczonego w dwóch rzędach murów obronnych, w których odrębne bramy połączono dla skuteczniejszej obrony przed napastnikami. Poza tym pozwalało to lepiej kontrolować przybyszów przechodzących przez bramę.

Materiał: ……

Opis: ……

……

……

……

Brama została zrekonstruowana w Muzeum ……

Jednym z siedmiu cudów świata pochodzących z terenów Mezopotamii są ……

Opis: ……

……

……

……

……

Asyryjczycy:

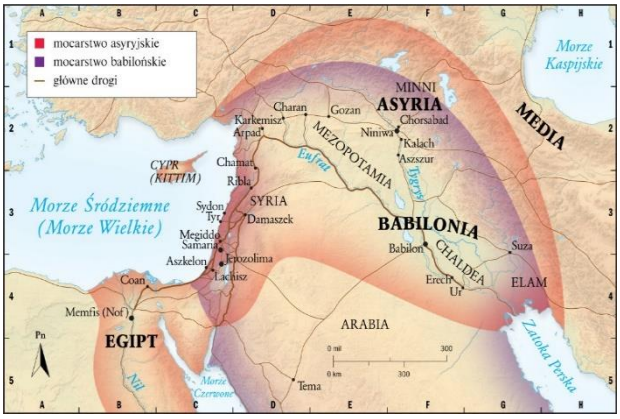

Sztuka asyryjska rozwijała się początkowo pod silnym wpływem tradycji sumeryjskich, akadyjskich, później babilońskich. Wpływ na nią wywarły także tradycje innych kultur, podbitych przez Asyryjczyków mianowicie Hetytów i Hurytów. Ludność asyryjska zamieszkiwała tereny północnej Mezopotamii już w połowie V tysiąclecia p.n.e., lecz o dziejach tego państwa możemy mówić dopiero od początku II tys. p.n.e. Stolica Asyrii, Aszur, posiadała wówczas świątynię i była otoczona murami obronnymi. Odrębność sztuki asyryjskiej zaczęła się zaznaczać dopiero w połowie XIV w. p.n.e.

Lamassu to ……

……

……

……

……

Reliefy z pałacu króla …….. w Niniwie, dziś znajdujące się w British Museum, Londyn

ortostaty – kamienne płyty stanowiące okładzinę ścian

relief płaski

Płaskorzeźby ukazują króla w czasie polowania, zaś do najpiękniejszych scen należy *Zabijanie rannego lwa*. Biorą w niej udział trzy postacie: wyróżniający się większą skalą Assurbanipal, kroczący za nim jego służący oraz wspinający się na tylne łapy lew. Ukazany z lewego boku kroczący władca jest odziany w długą tunikę o krótszej części przedniej, ściągniętą szerokim pasem, bogato zdobioną haftami i zakończoną frędzlami oraz wysokie wiązane buty. Oznaką piastowanej godności jest diadem z długimi wstążkami. Przy boku król nosi łuk, miecz i kołczan ze strzałami, na rękach zaś kilka bransolet. Za władcą kroczy sługa z łukiem i strzałami w opuszczonej lewej dłoni oraz kołczanem na ramieniu. Jest odziany w znacznie skromniejszą tunikę i sandały odsłaniające stopy. Obie postacie zostały przedstawione zgodnie z kanonem: twarze ukazano w profilu, oko en face, tors w trzech czwartych, zaś biodra i nogi z profilu. Wspięty na tylnych łapach lew, przedstawiony z prawego boku, został trafiony dwoma strzałami, król własnoręcznie przebija go mieczem, choć zwierzę nadal groźnie obnaża kły. Podobnie jak szczegóły kostiumu władcy i jego sługi, wszystkie detale budowy zwierzęcia zostały oddane z niezwykłą drobiazgowością: pukle bujnej grzywy, budowa potężnego łba z groźnie otwartym pyskiem, muskulatura łap i zakończenie ogona w postaci stylizowanej szyszki równoważą gładki korpus drapieżnika. Wymarłe obecnie lwy mezopotamskie były przez ludność chwytane do klatek i dostarczane na dwór królewski, gdzie je wykorzystywano jako zwierzynę łowną w czasie królewskich polowań. Ich przebieg przedstawiają reliefy asyryjskie: przygotowania były dziełem służących, którzy ładowali na muły niezbędne sprzęty i prowadzili sforę psów. Mężczyźni i kobiety towarzyszący orszakowi chronili się na wzgórzu przed wypuszczeniem z klatek lwów i lwic. Zwierzęta były pilnowane przez żołnierzy, którzy nie pozwalali im uciec z wyznaczonego obszaru. Władca polował przy użyciu włóczni lub strzał, konno lub pieszo. Sceny polowania są apologią władcy i jego cech: odwagi, wytrwałości i zręczności. Są także symbolicznym przedstawieniem władzy absolutnej, bowiem polowania na lwy były przywilejem króla. Opisane sceny zostały wyrzeźbione w płytach miękkiego alabastru (zwanego też marmurem mosulskim) o wysokości 53 cm. Niegdyś zestawione w trzy grupy tematyczne stanowiły element dekoracji dolnej części zewnętrznych ścian pałacu.